

Lotin tilida soʻz yasash turlari

Avilova Klara Xudjayarovna

Olimboyeva Donaxon Abduvaliyevna

Alfraganus University NOTT, Toshkent, O'zbekiston

e-mail: avilovaklara1960@gmail.com

Annotatsiya: Ma'lumki, kasbni egallash kasb tilini o'rganish, shu bilan birga tushunchalar va ularni ifodalovchi atamalar tizimini o'zlashtirish bilan amalga oshiriladi. Hozirgi zamon tibbiy atamashunosligi tom ma'noda keng va murakkab atamalar tizimi hisoblanib, bir necha yuz ming soʻz va soʻz birikmalarini oʻz ichiga oladi. Fan, texnika, ishlab chiqarishning har qanday sohalarida ham muvaffaqiyat bilan ish olib borish uchun mutaxassis oʻsha sohaga tegishli maxsus leksikani, ya'ni atamani to'g'ri tushunishi va qo'llashi zarur.

Atamaning asosiy vazifasi ilmiy tushunchani bir ma'noda aniq ifodalab berishdan iborat. Kundalik turmushda ishlatiladigan soʻzlardan farqli o'laroq, ilmiy tushunchaga definitsiya (lotincha – definito) yoki qisqacha tushuntirish qo'shimcha ravishda yoziladi. Definitsiyada ilmiy tushunchaning ba'zi bir muhim tomonlari ochib beriladi.

Maxsus lug'atlarda atamashunoslikka va ensiklopediyaga oid atamalar tushuntirishlar bilan beriladi, masalan: «Pnevmoniya – bu o'pka to'qimalarida mustaqil holda yoki biror kasallik asorati sifatida hosil bo'luvchi shamollash jarayonidir».

Ilmiy tushuncha mohiyatini bilish, bu bir tushunchani ikkinchisi bilan bog'lay bilish – fanning tushunchalar tizimida uning o'rnini belgilab berish demakdir. Ma'lum bir fan, atamashunosligi tushunchalar tizimidagi ilmiy tushunchani ifodalashda o'zaro bir-biri bilan aloqada va munosabatda turgan nomlar, soʻzlar, soʻz birikmalari tizimidir. Atamashunoslik lug'atning boshqa qatlamlaridan farq qilib tartibga, normaga solish predmeti hamdir.

Qadimgi yunon va lotin tillarining leksik va soʻz yasovchi boyliklari (oʻzak, prefiks, suffiks) hozirgi kunda ham minglab atamalar yasash uchun qurilish materiali boʻlib xizmat qiladi. Ularning koʻpchiligi baynalmilal soʻz boʻlib, ikki, uch, undan koʻp tillardagi bir xil maʼnoni ifodalash uchun qoʻllanadi. Agar meditsina, gigiyena, sanitariya, ortodontiya, stomatologiya, patologiya, patogenez, etiologiya, remissiya, retsidiv, abscess, kardiografiya, terapiya, xirurgiya, infeksiya, simptom, sindrom kabi minglab baynalmilal yunonizm va lotinizmlar boʻlmaganda, turli mamlakat hakimlari va olimlari bir-birini qanday tushungan boʻlardi, tasavvur etish ham qiyin.

Tibbiy atamalar – tibbiyot bilan bogʻliq boʻlgan tibbiy, tibbiy-biologik va boshqa bir necha fanlarga oid alohida atamashunoslik tizimlaridan iboratdir. Ularning ichida oʻz tushuncha va obyektlariga lotincha nom bergan uchta asosiy yoʻnalishdagi tizim bor boʻlib, ular lotin tili soʻz boyliklaridan turli hajm va darajada foydalanadi.

Tibbiyot institutida lotin tili kursi mutaxassislikka oid maqsadlarni koʻzda tutib oʻrganilsa-da, bilim doirangizni, dunyoqarashingizni kengaytirishda Siz uchun ajoyib imkoniyatlar beradi. Keyingi yangi davr olimlariga taalluqli lotincha aforizmlar ham oʻziga xos ajoyib va chuqur mazmunlidir. Baʼzi lotincha hikmatli soʻzlar bemorning hayoti, oʻlimi, sogʻligʻi yoki shifokor faoliyatiga taalluqli boʻlib tibbiyot deontologik taʼlimotiga aylanib ketgan. Hozirda jahonning koʻpgina tillari fondidagi baynalmilal lugʻatlarda turli maʼnodagi lotinizmlar koʻzga koʻrinarli oʻrinni egallab turadi. Kommu-nal, kommunikatsiya, kredit, diskreditatsiya, dekret, kredo, kurs, kurator, prokuror, kursant, konkurent, konkurs, ekskursiya, ekskursant, gradus, gradatsiya, degradatsiya, ingrediyent, agressiya, kongress, progress, regress, yurist, yuristkonsult, kollega, kolleksiya, repetitsiya, appetit, kompetensiya, repetitor, konservator, konservatoriya, observatoriya, rezerv, rezervatsiya, valentnost, valeriana, valyuta, devalvatsiya, invalid, ekvivalent, statuya, monument, ornament, stil, illustratsiya va boshqa shu kabi koʻplab soʻzlarsiz hozirgi zamon ziyolisini tasavvur qilish qiyin.

Tadqiqotning dolzarbligi. Lotin tilining so'z yasash vositalarining murakkab va xilma-xil tizimiga ega ekanligi bilan belgilanadi. Tilning barcha darajadagi vositalari - fonetik, morfemik, leksik-semantik va sintaktik vositalar yordamida yangi leksik birliklar yaratiladi. Ba'zan bir vaqtning o'zida bir nechta turli usullar qo'llaniladi. So'z yasash vositalari qaysi til darajasiga mansubligiga ko'ra, so'z yasashning asosiy uch turi mavjud: fonetik, morfologik, semantik. Morfologik va semantik so'z yasalishi yangi so'z yasashning eng muhim vositasidir.

Tadqiqot ob'ekti va predmeti. Lotin tilida so'z yasash tilning lug'at boyligini rivojlantirishning asosiy, eng muhim usuli hisoblanadi, chunki so'z yasash sohasida til rivojlanish qonuniyatlari ayniqsa yaqqol namoyon bo'ladi. Tilning lug'at boyligi va unga xizmat qiluvchi so'z yasash mexanizmi kuzatishlar, mulohazalar va umumlashtirishlar uchun eng boy material beradi. Tizim sifatida lug'at doimiy harakatda bo'ladi.

Tadqiqotning maqsadi. Lotin tilida so'z yasashning tahlil qilish va yangi so'zlarning shakllanishidagi mavjud va yangi tendentsiyalarni aniqlash, shuningdek, zamonaviy frantsuz tilidagi sifatlar va otlarning materiali bo'yicha konvertatsiya jarayonining xususiyatlarini ko'rib chiqishdir, chunki fe'llarning konvertatsiyasi va qo'shimchalar zamonaviy tilga kamroq xosdir.

Maqsad quyidagi vazifalarda ko'rsatilgan:

- so'z yasashning asosiy tushunchalari bilan tanishish;
- so'z yasashning morfologik usullarini ko'rib chiqish;
- ta'lim konvertatsiyasining barcha modellari va turlarini o'rganish;

Tadqiqot materiali sifatida leksikologiya, frantsuz tilidagi so'z yasalishi bo'yicha darsliklar, ikki tilli lug'atlar va izohli ensiklopedik lug'atlar, shuningdek, frantsuz matbuotining davriy nashrlari: "L'Express", "Le Point" jurnallari, "Le Figaro" gazetalari va "Le Monde".

Nazariy va amaliy ahamiyati. So'z shakllanishini o'rganish, ya'ni bu holda, konvertatsiya qilish juda muhim, chunki tilni to'ldirish va rivojlantirish romantikaning eng kam o'rganilgan muammolaridan biridir. Bu jarayon til tizimida so'z yasash muammosi

bilan yangi soʻzlarning paydo boʻlishi bilan bevosita bogʻliq. Soʻz yasash muammosi etarlicha oʻrganilmagan deb aytish uchun hech qanday asos yoʻq, ammo bu sohaga oid masalalarni koʻrib chiqish bugungi kunning talabi hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR ROʻYXATI:

1. Аникиенко А.А., Камышова Л.И., Новодранова В.Ф., Персин Л.С. Словарь ортодонтических терминов. Москва: ММСИ, 1993.
2. Арnaudов Г.Д. Медицинская терминология на пяти языках: Latinum. Русский. English. Français. Deutsch / пер. с болг. В.В. Завьялова. 4-е рус. изд., испр. София: Медицина и физкультура, 1979.
3. Авксентьева А.Г. Латинский язык и основы медицинской терминологии /
4. Серия «Учебники, учебные пособия». 3-е изд. Ростов-на-Дону: Изд-во «Феникс», 2002
5. Е.Ю. Гагарина // Слово. Словарь. Термин. Лексикограф: сб. ст. по материалам Междунар. науч.практ. конф. памяти д-ра филол. наук, проф.
6. Герман, Ю.П. Дело, которому ты служишь / Ю.П. Герман. – М.; Л., 1987. –
7. Дворецкий И.Х. Латино-русский словарь. Москва: Русский язык, 1986.
8. Кочкарева А.Г., Новодранова В.Ф., Рыжкина З.А. Толковый латинско-русский словарь терапевтической стоматологии. Москва: ГЭОТАР-Медиа, 2006.
9. Международная анатомическая терминология с грамматикой латинского языка / под общ. ред. Г.В. Петровой. Москва: Олма Медиа Групп, 2019.
10. Международная гистологическая номенклатура = Nomina histologi-ca / под общ. ред. и с предисл. Ю.Н. Копаева. Москва: Медицина, 1973.
11. Terminologia anatomica. Международная анатомическая терминология / под ред. Л.Л. Колесникова. Москва: Медицина, 2003.

12. Трезубов В.Н. Ортопедическая стоматология. Отраслевой терминологический словарь: учебное пособие для медицинских вузов. Санкт-Петербург: Человек, 2019.
13. Энциклопедический словарь лучевой диагностики (англо-русский) = Encyclopedic Dictionary for Diagnostic Radiology (English - Russian). Москва: Российская академия наук, 2017.
14. Энциклопедический словарь медицинских терминов / под ред. Б.В. Петровского. Москва: Советская энциклопедия, 1982-1984. Т. I: А-Й. 1982.
15. Ahrens G. Medizinisches und naturwissenschaftliches Latein. Leipzig: VEB, 1988. 355 s.
16. Bloch O., von Wartburg W. Dictionnaire étymologique de la langue française. Paris: PUF, 1994.
17. Клиническая терминология (на основе греко-латинских терминологических элементов): учебно-методическое пособие для студентов лечебного, педиатрического, медико-психологического и медико-диагностического факультетов / Д.К. Кондратьев, О.С. Заборовская. — Гродно: ГрГМУ, 2008.
18. Медицинская терминология на пяти языках / Сост. Г.Д. Арнаудов. — София: Медицина и физкультура, 1979.
19. Нечай М.Н. Латинский язык для лечебных факультетов / М.Н. Нечай. — Ростов-на-Дону: Феникс, 2007.
20. Цисык А.З. Латинский язык: учеб. для студентов учреждений, обеспечивающих получение высш. мед. образования / А.З. Цисык. — Мн.: ТетраСистемс, 2006.
21. Avilova K.X. Роль латыни в медицинской терминологии в современном мире Toshkent Alfraganus University. "Modern Scientific Research International scientific journal 2023-yil Vol 1 Issue 9 152-157 betlar
22. Olimboyeva, D. (2024). *LATIN'S ROLE AND FUTURE PROSPECTS IN MEDICAL TERMINOLOGY*. <https://theusajournals.com/index.php/Ajsshr>.
<https://doi.org/https://doi.org/10.37547/ajsshr/Volume04Issue01-23>

23. Ziyoda, A., Mukaddam, S., & Shakhnoza, A. (2019). Communicative peculiarities of impersonal sentences in English discourse. *Вопросы науки и образования*, (7 (53)), 82-84.
24. Mirzatullaevna, A. R., Jabbarovich, E. U., Shuhratovna, M. G., Erikovna, N. F., & Majlimovna, P. M. (2019). Uso de tecnologías multimedia modernas en clases de idiomas extranjeros. *Religación. Revista de Ciencias Sociales y Humanidades*, 4(18), 80-85.
25. Avilova, K. X., & Muslimakhon, A. (2022). Risk factors for cardiovascular diseases. *BARQARORLIK VA YETAKCHI TADQIQOTLAR ONLAYN ILMIY JURNALI*, 2(1), 268-273.
26. Avilova, K. X., & Muslimakhon, A. (2022). Risk factors for cardiovascular diseases. *BARQARORLIK VA YETAKCHI TADQIQOTLAR ONLAYN ILMIY JURNALI*, 2(1), 268-273.
27. Olimboyeva Dono Abduvaliyevna. (2024). LATIN'S ROLE AND FUTURE PROSPECTS IN MEDICAL TERMINOLOGY. *American Journal Of Social Sciences And Humanity Research*, 4(01), 137–149.
28. Olimboyeva Dono Abduvaliyevna. (2024). LOTIN TILISIZ TIBBIYOTGA YO'L YO'Q. *International journal of scientific researchers*, 4(02), 615–617.
29. Мухамедова Матлуба Сатвалдиевна. (2024). ВЛИЯНИЕ ЛАТИНСКОГО ЯЗЫКА НА ДРУГИЕ ЯЗЫКИ. *INNOVATION IN THE MODERN EDUCATION SYSTEM*, 4(02), 352–358
30. *Mukhamedova Matlyuba Satvaldievna*. (2024). Teaching Latin to Medical Students during their Professional Education Based on Competency Approach. *Spanish Journal of Innovation and Integrity*, 4(02), 352–358
31. M.Mukhamedova. (2024). ROLE OF THE LATIN LANGUAGE IN MEDICAL TERMINOLOGY. "FORMATION OF PSYCHOLOGY AND PEDAGOGY AS INTERDISCIPLINARY SCIENCES", 4(02), 19–25
32. Shukrullaevna, A. Z. (2022). New innovative methods in teaching english in medical universities.

Интернет сайтлари:

1. e-mail: kursy@online.ru (пособия)
2. <http://slovari.yandex.ru>
3. www.gramota.ru
4. www.krugosvet.ru (доклады, рефераты)
5. www.google.ru (поисковая система).
6. [http:// magazines.russ.ru/noviy.mir/](http://magazines.russ.ru/noviy.mir/) (журналы).